

PHA 302 PREHİSTORİK EKONOMİ-EKOLOJİ

KONU 7: MODERN ZAMANLARDAKİ TOPLAYICILIK EKONOMİ MODELLERİ VE PREHİSTORİK DÖNEMLERLE OLAN KARŞILAŞTIRMASI

Avcı-toplayıcı grupların, gerekli geçimi sağlayabilmek için yaşadıkları bölgeyi çok iyi tanımaları ve özellikle de hangi besinlerin yılın farklı dönemlerinde nerelerde bulunabileceğini bilmeleri gerekir. Yaşam biçimleri, geçimlerini sağlama yöntemlerinde meydana gelen mevsimlik değişimlere göre belirlenir ve toplumsal kurum modelleri de bu değişimlerle bütünleşecek şekilde düzenlenir. Günümüzdeki avcı-toplayıcı gruplar, geçmişteki toplulukların belirli koşullara nasıl uyum sağladığının da bir göstergesidir. Güneybatı Afrika'nın yerlileri nispeten tek türlü bir ortamda yaşar. Yılda yaklaşık 5 ya da 6 kez yer değiştirir ama asla bir seferde 15 ya da 20 km'den fazla ilerlemezler. Yalnızca evlilik gibi toplumsal olaylar söz konusu olduğunda uzun yolculuk yaparlar. Kuzey Avustralya'daki Gidjngali yerlilerinin beslenme biçimi tümüyle mevsimlere göre değişir. Bu yerliler, bataklıkların suyla dolduğu sulak mevsimde nilüferle beslenir. Nilüferin sapları çiğ yenir. Tohumları mayasız çörek haline getirilir. Soğanlı bölümleri ise pişirilir. Yerliler filizlerin hala yeşil olduğu kurak mevsimin başlangıcında yumru köklerin yerlerini bulmak daha kolay olduğu için, büyük hint yer elmalarının olduğu alanlara giderler. Daha sonra, su kıyılarına taşınırlar; burada erkekler kaz avlarken, kadınlar da başak halindeki sazların soğanlı kısımlarını topraktan çıkarır. Kuraklığın en yoğun olduğu dönemde bu insanların geçimi cycad adı verilen bir yemişe dayanır. Bu yemişler hazırlanması zor olmasına karşın; tören, ayin ya da diğer toplumsal etkinlikler nedeniyle yılın bu döneminde bir araya gelmiş çok sayıda insana yetecek kadar bol miktarda bulunur. Yerliler, sadece yağış mevsiminin başlamasından önce yaşanan kısa bir süre boyunca uygun yiyecek bulmakta zorlanır ve daha az sevilen kök bitkilerle beslenirler.

Bütün ekonomik ve toplumsal yaşam biçimlerini etkileyecek zorlu çevre koşullarına uyum sağlamanın en uç örneklerinden biri, Kanada'daki Hudson körfezinin kuzeyi ve batısında yaşayan ve modern teknolojiyle henüz hiçbir bağlantılarının bulunmadığı 1920'li yıllarda incelenen Netsilik İnuitleri'dir. Bu yerli halkın yaşam biçimi, çevrelerindeki her bölgeden dikkatle yararlanmaya dayanıyordu. Evler ve ambarlar kar ve buzdan yapılmıştır. Giysiler, balıkçı kayıkları, kızaklar ve çadırlar hayvan derilerinden, alet ve silahlar da hayvan kemiklerinden elde edilmiştir. Yemek kapları ise taştan yapılmıştır. Bu insanların mevsimlere göre buldukları geçim yolları çok çeşitlilik göstermiştir. Kışları tamamen fok avcılığı ile geçinmişlerdir. Çok sayıda avcı buz üstünde bekleyip, fokların nefes almakta kullandığı küçük delikleri gözlemişlerdir. Yılın bu döneminde; geniş toplumsal gruplar, buzdan yapılmış büyük evlerde toplanıyor ve yılın önemli dini ve törensel etkinliklerinde rol alıyorlardı. Fokları buzun üzerindeyken avlamanın mümkün olduğu haziran ayından başlayarak, bu kış kampları bölünüyor ve çadırda yaşayan küçük topluluklar haline geliyordu. Temmuz ayında bu topluluklar iç kısımlarda avlanmaya başlıyor ve genellikle kuzey Amerika ren geyiklerini avlıyorlardı. Ağustos ayında yumurtalarını dökmek için nehirlerin yukarılarına yönelen bol miktarda alabalığı avlayabilmek amacıyla, nehirlerin iki yakası arasına ahşap setler çekiyorlardı. Bu ayın sonlarında, yıllık göçleri sırasında nehirlerden geçen ren geyiklerini avlamak için tekrar büyük topluluklar oluşturuyor ve balıkçı kayıklarıyla avlanıyorlardı. Kış mevsimine özgü fok avcılığı için büyük topluluklar oluşturmadan önce, Ekim ayında küçük topluluklar halinde alabalık avına çıkılıyordu. Toplu halde avlanma etkinliklerinin her aşamasında, herkesin yeterli düzeyde beslenmesini ve şanssızlık ya da beceri yoksunluğundan kimsenin zarar görmemesini sağlayan toplumsal gelenekler oluşturulmuştur.

Günümüzdeki avcı-toplayıcı gruplardan elde edilen örnekler, bu toplulukların atalarının dünyanın her yerindeki çeşitli ortamlarda nasıl yaşadığı konusunda birçok bilgi sağlamaktadır. Anlaşıldığı kadarıyla, hem günümüzdeki hem de geçmişteki bütün avcı-toplayıcı gruplar, ellerindeki kaynakların ekosistemlerin kaldırabileceğinden daha fazla tüketmemek için, topluluklarındaki insan sayısını denetim altında tutmuştur. Bu denetim, herkesin onayladığı bir takım toplumsal gelenekler sayesinde sağlanmıştır. Bu geleneklerin en yaygını; ikizlerden birisi, bedensel engelliler ve kız ya da erkek çocukların bir kısmı gibi belirli çocuk bireylerinin öldürülmesiydi. Bunun yanı sıra çocukların süttten kesilme süresinin uzatılması bir doğum kontrol biçimi olarak ortaya çıkmıştır. Hastalanan ya da topluluk için bir yük haline gelen yaşlılar da terk ediliyordu. Böylece, gıda talebi ve avcı toplayıcı grupların çevre üzerindeki baskısı azaltılıyordu. İnsan sayısı çevre türüne ve çevrenin doğal verim düzeyine göre değişiklik göstermesine karşın, nüfus yoğunlukları genellikle düşüktü. Günümüzden yaklaşık 10.000 yıl önce, yani birkaç bölgede tarımın benimsenmeye başladığı dönemde, toplam dünya nüfusu en iyi olasılıkla çeşitli farklı görüşler olmasına karşın, 8-4 milyon birey arasındaydı. Doğal olarak daha önceki zamanlarda bu rakamın daha da düşük olmuş olacağı düşünülmektedir.